

## שיחה שבועית מפי הרב אביגדר נבנצל שליט"א פרשת "וארא" תשנ"ט "בחירות" נוסח משה ואהרן

אחרי שמושה דיבר אל פרעה, ופרעה רק מכביד את העבודה על בני ישראל, ומשה רבינו מדבר אל בני"י, "ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה" (שמות ו', ט). משה אומר לקב"ה, כשהקב"ה שוב שולח אותו, "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים" (שמות ו', י"ב) ועוד פעם התורה חוזרת על זה אח"כ, "הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה". כאן צריך להבין מה משה שואל את הקב"ה, הרי הוא שאל את אותה שאלה כבר בפרשת שמות "כי כבד ופה וכבד לשון אנכי" (שמות ד', י"ז) והקב"ה ענה לו "מי שם פה לאדם או מי ישום אלם" (שמות ד', י"א), וחוף מזה נתן לו את אהרן לסייע לו. אם כן, מה הוא שואל עוד פעם את אותה שאלה בעצמה. וחוף מזה למה השינוי בלשון. למה בפרשת שמות נאמר "כי כבד פה וכבד לשון אנכי", וכאן נאמר "הן אני ערל שפתים". אולי הפשט שזו באמת לא אותה שאלה בעצמה שמושה רבינו שאל קודם, כי קודם הוא שאל שאינו יודע טוב למדי לדבר למלך ולבני"י, על זה הקב"ה עונה לו "מי שם פה לאדם וגו' (שמות ד', י"א) ואהרן אחיך יעזור, אז יהיה הכל בסדר. עכשיו לאור הנסיונות הכושלים לכאורה גם בדיבור אל פרעה וגם בדיבור אל בני"י, משה חושב מחשבה חדשה: הרי אהרן יודע לדבר ומדבר טוב, אולי אני מקלקל או מזיק? יותר טוב שרק אהרן ידבר ואני לא אדבר. משה הוא הענו מכל אדם. אם הוא רואה שהשליחות לא מצליחה, הוא תולה את זה בעצמו. אהרן הרי ודאי צדיק וחסידי, אין מי שיערער על זה. אם בכל זאת השליחות לא מצליחה, אולי החטא שלי גורם, ואני לא ראוי לדבר? לא שאני מגמגם, על זה אהרן מתקן. אבל אולי אני ערל שפתיים, ערלה זה הרי ענין של טומאה, לפעמים, לא תמיד. כאן אפשר לפרש אחרת, אבל אפשר לפרש זאת ערלה של טומאה, אולי חס ושלוש משה מחדיר איזו טומאה, ולכן אהרן לא מצליח בשליחות שלו. זו הענוה של משה רבינו. אהרן הוא ודאי צדיק וכשר. אם בכל זאת אהרן לא מצליח להשפיע על פרעה ועל בני"י וה' במפורש אמר שאהרן ידבר, ובכל זאת הוא לא מצליח להשפיע על פרעה ועל בני"י, אולי אני אשם בזה.

ישעיהו הנביא גם כן עשה כן, אומר אותו דבר על עצמו "כי איש טמא שפתים אנכי" (ישעיהו ו', ה') אלא שאצל ישעיהו הנביא, ה' בא אליו בטענה על שהוא גם תלה חיסרון בבני"י ואמר "ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב" (ישעיהו ו', ה') על זה הוא נענש שם עם רצפה שנגעה על פיו, ואח"כ אחרי שקיבל עליו שמונים שנה לנבא לישראל וזה מתוך מסירות. להיות נביא זה לא רק לקבל שלישי או שיש, אלא ישעיהו אמר על עצמו מה הוא קיבל "גוי נתתי למכים ולחיי למרטים פני לא הסתרתי מכלמות ורק" (ישעיהו נ"ו, ו') לא תמיד כיבדו אותו בתור נביא. לפעמים רדפו אותו, מסתמא בימי אחז שהיה רשע. ואחרי כל זאת שהוא מנבא, וגם שער המשתלח כל שנה מכפר, הרי זה בזמן שביהמ"ק קיים ויש כל שנה שער המשתלח, ובכל זאת בסוף נהרג בגלל החטא הזה שאמר על ישראל "עם טמא שפתים" נהרג ע"י הנכד שלו מנשה מלך יהודה (יבמות מ"ט:). זה על מה שאמר על ישראל, אבל על עצמו הוא לא נענש הוא תולה חיסרון בעצמו "איש טמא שפתים אנכי". כך עושה משה רבנו שתולה את הגדולה באהרון. אהרון ודאי מתאים לשליחות הזאת לדבר על אל פרעה ואל בני"י, את החיסרון הוא תולה בעצמו, ואם זה אנחנו מוצאים גם אח"כ כשה' מלמד אותם תורה למסור לישראל. אומרים חז"ל שמושה ואהרון זה אומר לזה למדני. לא כל אחד בא ומתחיל לומר שיעורים. שאהרון מבקש ממושה שילמד אותו זה מובן, כי משה שומע דבר ה' ואהרון צריך ללמוד ממנו, אבל גם משה בענותו אומר לאהרון תגיד אתה פשט. הקב"ה אמר היום "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד" (שמות כ"א, ב'). האם הכוונה שעד שנת השמיטה כמו שיש בתרגום יהונתן, או הכוונה שש שנים מאז שקנו אותו, תלמד אותי מה התכוון הקב"ה. במקום שמושה ישתמש בסמכותו כפרשן המוסמך ביותר לפרש את דבר ה', הוא פונה לאהרון תלמד אותי, מרב ענוה של משה רבינו, ואהרון מצידו אומר למשה תלמד אותי. כך רש"י אומר שהדיבור היה יוצא מבין שניהם, שכל אחד אומר לשני למדני. בשמיני למילואים אומר רש"י "זה הדבר אשר אמר ה' תעשו וירא עליכם כבוד ה'" ששבעה ימים משה רבינו מקים את המשכן והאש עוד לא יורדת מהשמים, ובני"י חשבו אולי, מי יודע, אנחנו לא ראוים שתד אש מהשמים. מה אומר משה? הוא לא אומר סתם ביום השמיני תרד האש, הוא אומר אני לא מספיק ראוי שתד האש על ידי. ביום השמיני יתחיל אהרון לעבוד ואז תרד האש. כמו שבאמת היה בסוף, שביום השמיני עובד אהרון ואז יורדת האש. הוא לא אומר כי עוד לא נתכפר לכם חטא העגל, או משהו אחר, אלא אומר אני לא מספיק ראוי. זו הגדולה של משה, הענוה שלו-ההתבטלות שלו. אני לא מספיק ראוי שתד האש על ידי, אלא על ידי אהרון. הוא יתחיל לעבוד, ואז תראו שתד אש מן השמים.

מסופר, אינני יודע עד כמה הסיפור מוסמך, כנראה שהוא די מוסמך, הרי החתם סופר התחנך עם בתו של ר' עקיבא איגר, אז מסופר שם שהציעו לחתם סופר את השידוך, ולר' עקיבא איגר את השידוך. ר' עקיבא איגר אמר החתם סופר הוא גדול בתורה, ודאי ירצה להתחנך עם בת של תלמיד חכם. אם הוא ימצא בת של תלמיד חכם, הוא יכול לבטל את השידוך איתי ויקח את האשה שימצא. והחתם סופר אמר שר' עקיבא איגר ודאי מחפש חתן תלמיד חכם, אם הוא ימצא חתן תלמיד חכם, יכול לבטל את השידוך איתי ויקח תלמיד חכם. כך זה אצל אנשים כמו ר' עקיבא איגר והחתם סופר. ור' עקיבא איגר במיוחד היה ידוע בתור עניו גדול, הוא לא רואה בעצמו תלמיד חכם, הוא חושב אולי החתם סופר מחפש בת של תלמיד חכם יותר גדול ממנו. מסופר שר' אריה לוי זצ"ל שמע פעם על איזה יהודי שלא מכבד מספיק את אשתו, לא מתנהג אליה כפי שראוי שיהודי יתנהג אל אשתו הוא הלך לבית הכנסת שאותו יהודי מתפלל שם ואמר דרשה גדולה בין מנחה למעריב, איך צריך להיות היחס של בן אדם לאשתו. מה קרה באותו בית הכנסת? התפלל שם גם ר' איסר זלמן מלצר. ר' איסר זלמן ניגש לר' אריה לוי ואמר: אוי כמה שלא ידעתי, ואני מתנצל, ומכאן ולהבא אכבד

מאד את אשתי. אם אותו יהודי גם כן התעורר לתשובה אינני יודע. אך ר' איסר זלמן היה בטוח שר' אריה לוי מתכוון אליו. לא יתכן שאל מישהו אחר ר' אריה יעיז לומר, ודאי מתכוון אליו. ר' אריה אומר לו: מה? חס ושלום! כולם יודעים שר' איסר זלמן מכבד את אשתו. אבל לא עזר שום דבר. ר' איסר זלמן היה משוכנע שר' אריה לוי בא רק להוכיח אותו. ובאמת כיבד מאד את אשתו, היה שואל אותה לפעמים שאלות למרות שהיה יודע את התשובה, רק לתת לה כבוד בעיני התלמידים שלו, בכל זאת - אם ר' אריה לוי בא ודרש אז צריך לכבד את האשה עוד יותר, הבטיח שמהיום ולהבא הוא יכבד את האשה עוד יותר. כך זה אצל צדיקים אמיתיים - תולה את כל החסרונות בעצמו. כולם בסדר, האשה בסדר וכל היהודים בסדר, ורק אני לא בסדר, אני צריך לתקן את עצמי.

קראתי, אינני יודע אם זה היה מר' שלום שבדרון, או מיהודי ששמע מר' שלום. ר' שלום סיפר פעם שרבו ר' לייב חסמן דיבר עם בחור אחד והיה לו ויכוח עם אותו בחור. בסוף הבחור אמר הרב צודק. ר' לייב חסמן היה משגיח, זה היה תפקידו לחנך בחורים. אמר זה לא מספיק לי שתגיד שאני צודק, אתה צריך לומר אני טעיתי, זה חינוך לבן אדם להתרגל לומר אני טעיתי, לא רק ר' לייב צודק, כך ר' שלום סיפר. ההמשך אני לא יודע אם זה מר' שלום או מאותו יהודי. על כל פנים בסיפור מופיע שגם פסיכולוג אחד אמר שזה יסוד גדול בחיי נישואין, אם הבעל והאשה כל אחד לומד לומר טעיתי לפעמים, אז שומרים על שלום בית - אם יודעים בצורה כזאת להודות בטעות. והלך ר' שלום או אותו יהודי, אינני יודע, ודרש על הנושא הזה בפני קהל, שהפתרון לבעיות בחיי נישואין לומר: טעיתי, בסוף הדרשה בא אליו יהודי ואמר: ר', הארת את עיני. עכשיו אני יודע את הבעיה בחיי הנישואין שלי. אשתי טעתה! כך שומעים את כל התורה והופכים אותה, ר' איסר זלמן הבין שהוא צריך לומר שהוא לא בסדר, אם כי זה לא היה נכון. יהודי אחר אומר האשה לא בסדר, אני בסדר.

אהרון מצידו מה הוא רוצה? רק את הגדלות של משה, הוא לא מחפש גדולה לעצמו. משה מסרב שישה ימים ללכת להוציא את בני ממצרים למרות שזה דחוף. ישראל במ"ט שערי טומאה והמצרים לוחצים אותם ומקשים עליהם ושוחטים את הילדים. פרעה מצורע ושוחט כל יום 300 ילדים של יהודים. זה דחוף להוציא את היהודים ממצרים, ובכל זאת משה שישה ימים מסרב ללכת, כי הוא רוצה שאהרון יהיה לו הכבוד. עד עכשיו היה לאהרון הכבוד, הוא היה נביא בית ישראל במצרים. הוא לא רוצה לפגוע בכבוד של אהרון. עד שבסוף ה' אומר לו "וראך ושמח בליבו" שאהרון רק ישמח, אהרון לא יראה בזה פגיעה בכבודו, שאתה תהיה המנהיג של כלל ישראל. חז"ל אומרים (שבת קל"ט). שבשכר השמחה הזאת "וראך ושמח בליבו" זכה לחושן המשפט על ליבו. וצריך להבין מה הגדלות הזאת של "וראך ושמח בליבו"? איזה אח לא ישמח אם אחיו בא אחרי שישים ופוגש אותו, ואם האח עוד בא עם בשורות כאלה טובות, שעכשיו ישראל יצאו ממצרים, פרעה יקבל מה שמגיע לו, והיהודים יקבלו תורה, חיי עולם, ויכנסו לא"י, ארץ זבת חלב ודבש? למה שלא ישמח, גם בשביל עצמו וגם בשביל כלל ישראל? אהרון אוהב ישראל, איך לא ישמח? אך זה לא חידוש שאהרון שמח, אבל שהוא רק ישמח, שלא יהיה לו יחד עם זה איזה שמץ של קנאה: אם כל כך טוב אז למה לא אני אוציא את היהודים ממצרים? כל זמן שהיה רע ליהודים אני מדבר אליהם, ועכשיו שיהיה טוב ליהודים זה יעשה דוקא משה ולא אני? זה למעלה מהשכל האנושי. זה משה לא יכול להבין שאהרון רק ישמח בלי שום נגיעה של צער יחד עם השמחה. ורק הקב"ה יכול להעיד שזה מה שיקרה, שאהרון רק ישמח, לא תהיה לו שום תחושת כאב או קנאה: הנה אני סבלתי עם היהודים במצרים כל זמן השעבוד, ועכשיו שהולך להיות טוב, עכשיו שולחים דוקא את משה ולא אותי. אהרון רק ישמח בלי שום שמץ של קנאה. זה לא נתפס כמעט. לכן אהרון זוכה בחושן המשפט על ליבו. זה הלב של אהרון, הוא רק רוצה את גדלות אחיו, הוא לא רוצה גדולה לעצמו. חז"ל אומרים על הפסוק "כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרון שיוורד על פי מידותיו" (תהילים קל"ג, ב') למה כתוב פעמים זקן, הרי יש לאהרון רק זקן אחד? צריך לכתוב על זקן אהרון. אומרים חז"ל שעל הזקן של משה זה כמו על הזקן של אהרון, אין בשבילו הבדל אם זה יורד על הזקן שלו או על הזקן של משה רבנו, וכן משה מצידו, משה רוצה רק את הכבוד של אהרון, ואהרון רוצה רק את הכבוד של משה, אם זה כך - אז ראויים להוציא את בני ישראל ממצרים. אחרת לא היו זוכים להוציא את ישראל ממצרים.

אשמעתי ממורי רבי הגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל שפעם משכילים עשו מחזה ללעוג לדתיים אך תראה מדינה שתתנהג עפ"י התורה. ומתארים שיוצאים למלחמה, זה מקבל שחרור כי נטע כרם, וזה מקבל שחרור כי נשא אשה או בנה בית. בסוף נשאר שני גדולי הדור, אינני זוכר את מי הם בחרו, את ר' חיים עוזר ועוד מישהו, וכל אחד אומר לשני: כבוד תורתו יירה ראשון, כבוד תורתו יירה ראשון. הגיעו הדברים, אינני זוכר לעיני מי אולי לעיני ר' חיים. ר' חיים אמר הפלא ופלא, הם תיארו את הדברים ממש נכון. רק דבר אחד הם שכחו לשים בסוף, שאם זה יהיה ככה, אז באמת ננצח, לא צריך את כל המון הצבא. יעמדו ר' חיים עוזר ור' ישראל מסלנט או מי שהיה שם, אז הם ינצחו אם הם יכבדו אחד את השני.

משה ואהרון הם יכולים להוציא את ישראל ממצרים, כי אהרון ראוי לשאת את משפט בני ישראל על ליבו, כי הלב שלו הוא בשביל אחרים, והלב שלו אינו בשביל עצמו. הוא בשביל משה, בשביל כלל ישראל, אז הוא יכול לשאת את משפט בני על ליבו. הוא יכול לראות באורים ותומים מה ראוי לעשות מה לא ראוי לעשות. כשהוא מתוודה ביוה"כ הוא מכפר על בני"י. בזמן שביהמ"ק קיים אז עבודת כהן גדול עם השעיר המשתלח מכפרת על מצוות קלות, לפי הרמב"ם אפילו לשאינס שבים. ככה יוה"כ מכפר רק לשבים, אינו מכפר לשאינס שבים, אבל בזמן הבית שיש שעיר לעזאזל, זה מכפר על עבירות קלות אפילו לשאינס שבים. איך זה יכפר בלי תשובה? רואים שתשובת אהרון מוכרחת לפעול על כל ישראל. והכהן הגדול אחרי אהרון ירש מכוחו של אהרון. אהרון יש לו כח שוידוי שלו מוכרח להרים את כל ישראל, אפילו אלה שמעצמם לא מרגישים שום דבר ביוה"כ, אצלם זה יום כמו כל הימים. בכל זאת הוא פועל על כולם. זה הכח כשיש לב לאחיו, לא לעצמו.

חשבת: איך היו נראות בחירות אם המועמדים היו לא אלה שיש לנו היום, אלא משה ואהרון? משה היה נואם נאומים למה צריך להצביע בעד אהרון, ואהרון היה נואם נאומים למה צריך להצביע בעד משה. משה היה אומר: אהרון כזה חסיד, כזה עניו, מסר עצמו בעד כלל ישראל שישים שנה במצרים, תצביעו אהרון,

ואהרון היה אומר: משה הרועה הנאמן, מוסר עצמו למיתה בעד כלל ישראל ומדבר אל פרעה וכו', תצביעו משה. אז הבחירות היו ראויות. כך היה צריך להיות שיראו הבחירות. שכל אחד אומר את המעלות של השני. משה רואה באספקלריא מאירה, הוא יכול למסור לנו את התורה כמות שהיא, מפני שאין לו חציצה. כל נביא אחר יש לו קצת חציצה. הוא לא מעביר את דבר ה' בשלמות, דבר ה' עובר דרך הנפש שלו. דרך ההשתקפות שלו. כמו שאור העובר דרך זכוכית אדומה נראה אדום, ואם עובר דרך זכוכית כחולה נראה כחול. כל נביא צובע את האור האלוקי בכוחות נפשו. לכן סגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, מפני שכל אחד מקבל את הנבואה לפי כוחות נפשו הוא. חוץ ממה רבינו, הוא מקבל את הנבואה בשלמותה, בטהרתה, אספקלריא המאירה, כי אין לו שום עצמיות. "מי אנכי". ממילא עובר דבר ה' בטהרתו, מבראשית ברא אלקים מילה במילה מתחילת התורה עד סופה, הכל מילה במילה כמו שהקב"ה אמר. כל שאר הנביאים, הסגנון הוא שלהם, התוכן של הקב"ה. הקב"ה אומר לישיעיהו תגיד אני כועס על ישראל, או להיפך: שאני אושיע את ישראל, וישיעיהו אומר. אבל הסגנון שלו. ורק משה רבינו מעביר את דבר ה' באספקלריא המאירה בלי שום שינויים.

האבן עזרא שואל למה הסגנון של ספר איוב כ"כ קשה להבנה, אבל משה רבינו הוא הרי כתב את ספר איוב. משה אומר על עצמו "כי כבד וכבד לשון אנכי". כבד פה - מגמגם. כבד לשון - שהסגנון שלו עמוק וקשה להבנה. אם הוא ידבר אל פרעה אז פרעה יאמר: לא הבנתי מה שהיהודי הזה רוצה ממני. אם אהרון מדבר, הוא מדבר ברור - דם, צפרדע, כינים. פרעה לא יכול להגיד: לא הבנתי, יכול להגיד: אני מסרב, אבל לא יכול לומר: לא הבנתי. אם משה ידבר רעיונות עמוקים על שחרור עבדים וזכויות האדם, ועל עם ה', בני בכורי ישראל, פרעה יגיד: לא הבנתי מה שהוא מדבר. אהרון אומר: תבאנה מכות, פרעה לפחות לא יגיד: לא הבנתי. זה ההבדל בין התורה שכתב משה לבין ספר איוב שכתב משה. התורה זה דבר ה' מילה במילה. תכתוב בראשית עם "ב" רבתי, והניקוד כך ולא אחרת. כל מילה היא דבר ה'. לעומת זאת ספר איוב, משה כתב ברוח הקודש של עצמו לא בדבר ה', כתוב בסגנון של משה זה כבד לשון - קשה להבין באמת, זו העדות שמה כבד לשון. המפרשים מתחבטים אחרי שקוראים את כל הספר, מה התשובה בסוף, מפני שכ"כ כבד לשון משה רבינו. פרעה היה אומר: לא הבנתי. אם כל חכמי ישראל לא מבינים את משה, אני הגוי הרשע אבין את משה? צריך שאהרון ידבר אליו דברים ברורים.

זה ההבדל: מה אומר משה כשהוא שומע את דבר ה' "מי אנכי", אין לו עצמיות, אני בטל לגמרי. להבדיל אלף אלפי הבדלות, מה שאומר פרעה כששומע את דבר ה' "מי ה'?", מי אנכי אני יודע - לי יאורי, ואני עשיתיני, ומי ה', הוא לא יודע. ואילו משה - מי ה' הוא יודע היטב, מי אנכי - זה הוא לא יודע. זה ההבדל.

אף אחד מאיתנו לא צדיק כמשה, ואני מקוה שגם אף אחד מאיתנו לא רשע כפרעה. אבל כל אחד נמדד עד כמה הוא קרוב לדרך של משה לבטל עצמו מפני דבר ה', ועד כמה חס ושלום קרוב לדרך של פרעה לבטל את דבר ה' מפני האנכי. אם הוא מבטל את עצמו את רצונו מפני ה', אז הוא הולך בדרך של משה רבינו. ולא טובת עצמו. זה כביכול דרך הקב"ה בעצמו. חז"ל אמרו (פסחים ק"ט.ט.) על הפסוק "למנצח מזמור לדוד", וזמר למי שנוצחים אותו ושמה, שהקב"ה שמח שאחרים מנצחים אותו, כשהצדיקים מבטלים את הגזירות שלו, כשטוב לישראל ה' שמח. מי שמבטל את עצמו כלפי חברו הולך כביכול בדרך של הקב"ה.

חשבת, למה חז"ל אמרו לנו לשרוף את החמץ, או לפחות למכור לגוי אם לא שורפים, הרי אנחנו מבטלים את החמץ, למה לא מספיק ביטול החמץ? אמרנו שיהיה כעפרא דארעא, מה רוצים עוד מאיתנו? הרי אנחנו אומרים גם לעצמו כל יום "ונפשי כעפר וכל תהיה", ואחרי זה אנחנו בכל זאת מקפידים על הכבוד שלנו ועל הנוחיות שלנו ועל התאוות שלנו, אם כן הביטול שלנו לא שלם כל כך. מי יודע אם את החמץ אנחנו מבטלים בלב שלם? צריך לשאוף שהביטול שלנו יהיה ביטול אמיתי. לא רק את החמץ פעם בשנה, אלא גם את הנפש שלי, "ונפשי כעפר לכל תהיה", לשאוף לפחות להגיע למדרגה של מבטל את עצמי. מה זה עפר? מצד אחד העפר הוא הדבר הנמוך שהכל דורכים עליו, מצד שני הוא הדבר שנותן חיים לכל חי. בלי עפר אין צמחיה, בלי צמחיה אין בעלי חיים. העפר יסוד כל החיים בעולם, בלעדי זה אין כלום. להיות מצד אחד עניו כזה שנותן לכל אחד לדרוך עליו, ומצד שני להיות טוב ומיטיב לכל. כל אחד לפי כוחותיו לחפש להיות טוב ומיטיב לאחרים, לא איך להיות טוב ומיטיב לעצמו. חז"ל אמרו (חולין פ"ט.ט.) על הפסוק "תולה ארץ על בלימה" (איוב כ"ו, ז') אמרו עליו שני פרושים שניהם מתאימים זה עם זה: "תולה ארץ על בלימה" - שאין העולם מתקיים אלא בזכות משה ואהרון שאמרו "ונחנו מה". על בלימה מי שמבין שהוא מה אני ומה חיי - עליו העולם מתקיים וזה משה ואהרון. ומצד שני אמרו חז"ל, וזה מתאים לדבר הראשון, אין העולם מתקיים אלא בזכות מי שבולם את פיו בשעת מריבה, כי זה הוא בהא תליא אם אדם מבין שהוא כלום, שהוא אין ואפס, אז הוא באמת יבלום את פיו בשעת מריבה, הוא לא יאמר אני יותר חשוב ממך ואני יותר צודק ממך, ואתה אפס, אלא יבלום את פיו. מי שבולם את פיו מתקרב למדרגה של משה ואהרון. כל אחד לפום דרגא דיליה, אבל איכשהוא מתקרב למדרגה של משה ואהרון. עליו העולם יכול להתקיים, מי שחושב שהעולם תלוי בו ולא באחרים עליו אין העולם יכול להתקיים.

מצד שני אסור לעשות עצמו לגמרי כמו עפר. צריך להיות "ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים ב' י"ז, ו') לא להתבטל כלפי פורקי עול. כלפי מבטלי תורה ומצוות, זה לאו דוקא מחוץ למסגרת הישיבה. הבג"ץ ושאר "הצדיקים" למיניהם, אלא אפילו בתוך הישיבה אם מישהו בא לבטל אותי מהלימוד צריך לומר לו: אדוני, לא כאן המקום, כאן בית המדרש עכשיו סדר, עכשיו לומדים ולא מדברים. יבלום את פיו גם כשאין מריבה, עכשיו לומדים. צריך את "הויגבה לבו בדרכי ה'", ולדעת שאני איש חשוב. על התורה שלי העולם קיים! על המצוות שלי העולם קיים! אני איש חשוב, אני אדם, צלם אלוקים. אני לא רק אדם אני יהודי. אני לא רק יהודי אנון בן תורה. אני לא רק בן תורה אני זוכה לשבת בא"י בירושלים עיה"ק, יש לי הרבה מעלות. מצד אחד לדעת שהמעלות אינן ממני, צריך להיות עניו כמו משה רבינו, שיש לו כל המעלות, אבל לא מייחס אותם לעצמו, אלא מייחס אותם לקב"ה. משה רבינו לא יודע שהוא הנביא שאין כמותו? שהוא הגואל של ישראל? משה יודע את כל הפרשיות שבתורה יותר טוב ממה שאנחנו יודעים, והוא מאמין בתורה, אבל אינו מייחס את

הדברים לעצמו, הכל יש לי מאת הקב"ה. אם הקב"ה היה רוצה היה עושה את קורח למנהיג. אם הקב"ה היה רוצה היה עושה מטאטא למנהיג. הקב"ה בחר בי, שלח אותי לפרעה - מטאטא היה יודע לתת מכות עוד יותר טובות לפרעה. הקב"ה בחר בי להכות את פרעה, אבל לא שיש לי עצמיות. כשמשה שואל את ה' מי אנכי כי אלך אל פרעה - הקב"ה לא עונה לו: כי אתה צדיק-עניו-ירא שמים, כי אתה למדן. אלא עונה לו: כי אהיה עמך, לא מכוחך אתה מדבר אל פרעה, אלא מכוחי אתה מדבר אל פרעה. אין הכי נמי, אם הייתי רוצה "מי שם פה לאדם מי ישום אלם". אני יכול גם לשלוח אילם אל פרעה, וגם כן לעשות שהאילם ידבר אל פרעה. אני יכול לשלוח מטאטא אל פרעה גם כן. אם אני יכול להפוך מים לדם ודם למים אני יכול להפוך מטאטא לשליח "היד ה' תקצר". בחרתי בך. ומשה באמת עבד נאמן. הוא יודע כל מה שכתוב בתורה, יודע את כל המעלות שלו ולא מייחס אותם לעצמו, כשיש צורך הוא גם יודע לעמוד נגד המתפרצים. גם נגד יהודים בשעת הצורך. נגד עובדי העגל, נגד עדת קורח, נגד המרגלים, נגד המעפילים. משה גם יודע לצאת נגד כשצריך. כך צריך להיות בן ישיבה: לדעת מצד אחד ששום דבר לא ממנו, הכל מאת הקב"ה. מצד שני לדעת את ערך עצמו, את ערך הלימוד שלו, את ערך התורה והתפילה, לדעת גם לעמוד נגד מי שמבטל אותו. אמרו על דרך המליצה שה' אומר למשה רבינו: "הנה מקום אתי ונצבת על הצור והיה בעבר כבדי ושמתוך בנקרת הצור" (שמות ל"ג, כ"א-כ"ב) - הנה מקום איתי-כשזה נוגע לכבוד שמים, אז ונצבת על הצור, תעמוד תקיף נגד כל מי שבא, אבל בעבור כבודי - כשזה לא נוגע לכבוד שמים שזה רק נוגע לכבוד של עצמך-ושמתוך בנקרת הצור, אז תתחבא, תהיה כעפר. אם עושים ככה אז הולכים בדרך של משה ואהרן. ונזכה לגאולה כמו שזכינו בימי משה ואהרן. נזכה שוב לגאולה במהרה בימינו אמן.